

Mapovanie prekážok v prístupe k očkovacím službám

Nový výskum realizovaný v rámci projektu „Prekonávanie prekážok pri očkovaní“ odhaľuje kľúčové prekážky, s ktorým sa stretávajú občania EÚ v súvislosti s očkovaním. Medzi kľúčové prekážky, ktoré boli identifikované v rámci výskumu patria administratívne a praktické kroky potrebné na očkovanie a dostupnosť zdravotníckych pracovníkov (HCP). Viac informácií o najnovšom výskumnom projekte.

Úvod:

Nedávny pokles zaočkovanosti v členských štátoch EÚ viedol k vzniku nových ohnisk chorôb, ktorým možno predchádzať očkovaním. Pandémia COVID-19 túto situáciu ešte viac skomplikovala, čo predstavuje výzvu pre zachovanie kontinuity rutinných očkovacích programov.

Pri zvýšení úrovne zaočkovanosti zohrávajú kľúčovú úlohu faktory „pohodlia“ v procese očkovania, medzi ktoré patria systémové prvky podporujúce služby očkovania. Kým faktory v oblasti dôvery a uspokojenia sa zameriavajú na individuálne správanie a postoje k očkovaniu, faktory pohodlnosti – zahŕňajúce fyzické, praktické a administratívne aspekty – hodnotia „prívetivosť“ dostupných očkovacích služieb z pohľadu pacienta pri uľahčovaní ich využívania. Projekt „Prekonávanie prekážok pri očkovaní“ sa konkrétne zaoberal administratívnymi, praktickými a fyzickými prekážkami pri očkovaní.

V rámci 1. úlohy „Mapovanie očkovacích služieb vo všetkých členských štátoch EÚ s cieľom identifikovať prekážky pri očkovaní“ projektový tím spolupracoval so zdravotníckymi orgánmi a odborníkmi na identifikáciu prekážok, s ktorými sa občania stretávajú pri prístupe k očkovacím programom. Výskum na úrovni jednotlivých krajín vykonali národní odborníci s príslušnými odbornými znalosťami v oblasti očkovania, imunológie, zdravia a sociálneho výskumu. Títo odborníci vykonali analýzu dostupnej literatúry a dokumentov s využitím národných zdrojov a viedli rozhovory s príslušnými zdravotníckymi orgánmi, ako aj rozhovory zamerané na to, či daná krajina má regionálne alebo centrálné riadené očkovanie.

Hlavné zistenia

- ◆ **Správa a riadenie:** Očkovacie programy sa v jednotlivých členských štátoch líšia, pričom väčšina z nich prijala národné programy, ktoré poskytujú jednotné usmernenia a časové harmonogramy. Úroveň centralizácie sa medzi jednotlivými štátmi výrazne líši, čo vedie k rozdielom v kompetenciách a rozdielom v navrhovaní a zavádzaní očkovacích programov v decentralizovaných systémoch.
- ◆ **Poskytovanie očkovacích služieb:** Všeobecní lekári predstavujú hlavný zdroj informácií o očkovacích službách. Najbežnejším systémom objednávaní je telefonické objednanie u všeobecného lekára alebo v príslušnom zdravotníckom zariadení. Pandémia COVID-19 však viedla k zavedeniu a zvýšeniu používania elektronického objednávaní ako aj systémov monitorovania.
- ◆ **Financovanie:** Očkovanie detí (tj. proti osýpkam, mumpsu a ružienke (MMR), detskej obrne, meningokoku C (MenC/MenACWY) a ľudským papilomavírusom (HPV)) je pre odporúčané skupiny väčšinou bezplatné buď v mieste poskytovania, alebo je následne preplácané. Rovnako je aj očkovanie dospelých (t. j. proti sezónnej chrípke a COVID-19) pre odporúčané skupiny spravidla bezplatné, hoci niektoré členské štáty môžu požadovať priamu úhradu pacientom.
- ◆ **Fyzické, praktické a administratívne prekážky pri očkovaní:** Najčastejšie identifikované prekážky sa týkajú administratívnych a praktických krokov potrebných na zaočkovanie (napr. monitorovacie systémy, administratívne kroky pre občanov), nasledované dostupnosťou zdravotníckych pracovníkov, dosahom očkovacích služieb (napr. informovanie a zvyšovanie povedomia verejnosti) a pohodlím očkovacích služieb (napr. otváracie hodiny očkovacích centier).
- ◆ **Identifikované podporné postupy:** Vo väčšine členských štátov sa bežne realizujú informačné kampane pre verejnosť s cieľom prekonať prekážky v informovanosti súvisiace s nedostatočnými znalosťami o vakcínach.

Správa, riadenie a monitorovanie programov očkovania

V posledných desaťročiach došlo k prechodu na digitalizovanejšie monitorovacie systémy, ktorý urýchlila pandémia COVID-19. Výsledkom bolo zavedenie rozsiahlych programov, ktoré uľahčujú zber informácií. Systémy monitorovania očkovania v členských štátoch prechádzajú na digitalizovanejšie a efektívnejšie metódy. Toto uľahčilo monitorovanie údajov o zaočkovanosti v reálnom čase, prístup k údajom umožňujúcim sledovať proces očkovania pacientov a možnosť občanov skontrolovať si svoj stav očkovania.

Poskytovanie očkovacích služieb

Mapovanie očkovacích služieb zahŕňalo identifikáciu každého kroku očkovacieho procesu občana: metódy oslovenia, ktoré používajú zdravotné služby na informovanie občanov o ich plánovaných očkovaníach, požiadavky pred podaním očkovania (napr. či je potrebný lekársky predpis), postupy rezervácie (napr. rezervácia termínu prostredníctvom všeobecného lekára alebo online), cestovná vzdialenosť k miestu očkovania a prípadné náklady na vakcínu a jej podanie.

Proces očkovania začína vtedy, keď sú občania informovaní a dostanú pripomienku s informáciou o svojom očkovacom pláne. Zdravotnícke orgány v celej EÚ uplatňujú rôzne stratégie na to, aby pozvali občanov na ich požadované očkovania. Medzi ne patria:

- ◆ Celonárodné komunikačné kampane zamerané na zvyšovanie povedomia o vakcinačných programoch a vizuálne médiá (napr. brožúry a plagáty) na miestach podávania vakcín, napríklad v poradniach pre dojčatá, nemocniciach, ordináciách všeobecných lekárov a pod., a digitálne kanály (napr. informačné webové stránky, mediálne kanály, špecializované webové stránky zamerané na COVID-19) v reakcii na prekážky v oslovovaní verejnosti, medzi ktoré patrí nízka úroveň znalostí o vakcínach a očkovacích programoch.
- ◆ Priame pozvánky od zdravotníckych orgánov na očkovanie alebo na privedenie detí na očkovanie sa posielajú digitálne (prostredníctvom online patientskych platforiem, SMS pripomienok, e-mailov) alebo v papierovej forme, napríklad prostredníctvom pozývacích listov či informačných brožúr zasielaných rodičom, aby sa prekonali administratívne prekážky monitorovacích nástrojov v rámci očkovacích služieb (t. j. chýbajúci jednotný systém databázy imunizácie).

Pred podaním vakcíny si niektoré očkovania vyžadujú lekársky predpis a/alebo súhlas rodičov, ako je to v prípade očkovania detí a dospelých.

Mnohé členské krajiny majú elektronický systém objednávaní na očkovacie termíny. Existujú však rozdiely v schéme a zavedení elektronických systémov, najmä v krajinách s regionalizovaným zdravotným systémom.

COVID-19 podnietil zavedenie elektronických rezervačných a monitorovacích systémov v oblastiach, kde tieto nástroje predtým chýbali. Napriek rozdielom v možnostiach objednávaní v závislosti od typu vakcíny bola ponúknutá široká škála možností výberu vakcín proti COVID-19, aby sa zaočkovanosť maximalizovala v krátkom časovom rozpätí. Systémy s automatickým zaradením (s možnosťou odmietnutia), aj keď sú menej časté ako systémy vyžadujúce aktívne prihlásenie, sa preukázali ako efektívne pri prekonávaní digitálnych prekážok u seniorov a ťažko osloviteľných skupín obyvateľstva. Aj očkovanie v školách využíva systém s automatickým zaradením (s možnosťou odmietnutia), vďaka ktorému je celý proces jednoduchší pre deti a ich rodičov.

Zdravotnícki pracovníci v EÚ zohrávajú kľúčovú úlohu v procese očkovania, pričom svojou dostupnosťou a účasťou na pripomínaní termínov očkovania a šírení spoľahlivých informácií o vakcínach prispievajú k jeho úspešnosti. Vo väčšine krajín sú všeobecní lekári a pediatri zvyčajne jediní odborníci oprávnení podávať vakcíny, s niekoľkými výnimkami, ktoré umožňujú túto úlohu vykonávať aj zdravotným sestram. Počas pandémie niekoľko krajín rozšírilo okruh zdravotníckych pracovníkov oprávnených podávať vakcíny, aby uspokojili zvýšený dopyt po očkujúcich pracovníkoch. Napríklad v krajinách, kde lekáre nezohrávali výraznú úlohu v súvislosti s očkovaním, lekáre zjednodušili prístup k očkovaniu proti sezónnej chrípke a COVID-19.

Financovanie

Očkovanie dospelých je pre odporúčané skupiny spravidla bezplatné, hoci niektoré krajiny môžu požadovať priamu úhradu pacientom. Rovnako aj očkovanie detí v odporúčaných skupinách je vo väčšine prípadov

bezplatné, pričom sa neplatí nič priamo pri podaní, alebo sa peniaze neskôr vracajú. Financovanie vakcíny proti meningokoku C sa v Európe líši, pretože jej zaradenie do očkovacích programov závisí od výskytu ochorenia.

Prekážky pri očkovaní

Prekážky pri očkovaní boli zhrnuté do siedmich kategórií (administratívne alebo praktické kroky potrebné na očkovanie; dostupnosť zdravotníckych pracovníkov; dostupnosť očkovacích služieb; pohodlie očkovacích služieb; finančné požiadavky očkovacích služieb; geografická blízkosť očkovacích služieb; dodávky vakcín), ktoré pokrývajú hlavné problémy zistené počas celého procesu očkovania. V každej kategórii výskumný tím identifikoval čiastkové prekážky, ktoré bránia prístupu k očkovaniu, a ktoré sa pohybujú od administratívnych a praktických krokov pre občanov alebo zdravotníckych pracovníkov až po dostupnosť a dodávky vakcín, otváracie hodiny očkovacích centier a jednoduchosť objednania sa.

Identifikované prekážky sa líšia v závislosti od očkovacieho procesu a majú vplyv na cieľové skupiny alebo vakcíny. Proces očkovania detí a dospelých brzdí predovšetkým finančné prekážky a tiež zjavný nedostatok v informovaní verejnosti, napríklad o očkovaní proti ľudskému papilomavírusu (HPV). V prípade očkovania dospelých je hlavnou prekážkou nedostatočná informovanosť, napríklad o očkovaní proti tetanu a COVID-19, zatiaľ čo finančné prekážky bránia očkovaniu proti sezónnej chrípke.

Administratívne a praktické prekážky predstavujú hlavnú bariéru v procese očkovania vo väčšine členských štátov, vrátane rôznych systémov vykazovania správ, ktoré bránia zdieľaniu národných údajov, a časovo náročných administratívnych krokov pre zdravotníckych pracovníkov. Mnohé členské štáty čelia navyše aj prekážkam v oslovovaní verejnosti, ktoré súvisia s nedostatočnými vedomosťami verejnosti a zdravotnou gramotnosťou, pričom hlavným problémom vo všetkých členských štátoch je nedostatok zdravotníckych pracovníkov. Ďalej sa v mnohých členských štátoch uvádza nedostatok pohodlia pri očkovacích službách, zatiaľ čo iné štáty hlásia prekážky súvisiace s geografickou vzdialenosťou, finančné prekážky (napr. náklady na dopravu, strata zárobku pre jednotlivcov alebo finančné náklady na zabezpečenie vakcín pre zdravotnícke orgány) a v niektorých členských štátoch odborníci identifikovali prekážky súvisiace s dostupnosťou a dodávkami vakcín.

Identifikované osvedčené postupy a predbežné odporúčania

Zdravotnícke orgány zaviedli celý rad opatrení na odstránenie fyzických a administratívnych prekážok. Odstraňovanie prekážok súvisiacich so systémom zahŕňa viacero aspektov a rôzne opatrenia prijaté na vnútroštátnej úrovni. Medzi tieto opatrenia patria:

- ◆ Návrh a spustenie verejnej informačnej kampane
- ◆ Preklad informácií pre ťažko dostupné skupiny
- ◆ Osobitné školenia pre zdravotníckych pracovníkov
- ◆ Zavedenie elektronických monitorovacích systémov
- ◆ Priame poskytovanie očkovania verejnosti prostredníctvom rôznych iniciatív
- ◆ Zvýšenie počtu odborníkov oprávnených poskytovať očkovanie

V súvislosti s týmito postupmi poskytli odborníci z jednotlivých krajín niekoľko predbežných odporúčaní na základe rozhovorov s národnými zdravotníckymi orgánmi a prehľadom odbornej literatúry. Medzi ne patria:

- ◆ Vytváranie a návrh informačných kampaní
- ◆ Školenie zdravotníckych pracovníkov v oblasti komunikácie o očkovaní
- ◆ Vzdelávanie v oblasti verejného zdravia
- ◆ Zavedenie a spustenie systému zasielania pripomienok pre verejnosť
- ◆ Zavedenie mobilných očkovacích centier

Záver

Táto štúdia poukazuje na dôležitosť odstraňovania prekážok pri očkovaní so zameraním na systémové prvky podporujúce očkovacie služby a poskytuje komplexný prehľad o prekážkach, s ktorými sa stretávajú občania

v jednotlivých členských štátoch. Tieto zistenia zdôrazňujú dôležitosť faktorov súvisiacich s „pohodlnosťou“ v procese očkovania a potrebu cielených snáh o zvýšenie prívetivosti očkovacích služieb pre pacientov s cieľom zlepšiť ich využívanie.